

ADAHOOONILIGII

THE NAVAHO LANGUAGE MONTHLY

VOL. 2 NO. 1

WINDOW ROCK, ARIZONA

NOVEMBER, 1, 1946

MR. KRUG, KÉYAH BINANT'A'Í, TSÉGHÁHOODZÁ-NÍGI NAABEEHÓ YEE YICH'I' HAADZÍ'ĒĒ

Bini'ant'áqtsoh ndízidígíí tsosts'idts'áadahgóó yootkáłéédáq' Mr. Julius A. Krug, Kéyah Binant'a'í Naabeehó binant'a'í Béesh Bqah Dah Naaznilígíí Tségháhoodzánígíí 'álah siljigo yich'i' yááłti'. Ts'ídá 'índa t'éiyá Kéyah Binant'a'í niliinii Naabeehó yitah níyá.

"'Ał'q q dine'é bit dah ndahaz'áq-góó, t'áa Naabeehó Dine'égi 'át'éego doo k'éé'dilghééh t'éiyá t'áa bízhání yee náas dookah da," níigo haadzíí. "Jó k'ad bééhózingo t'áa náa ha'át'éego da Naabeehó bikéyahígíí bits'áqádóó bee 'iinánii, k'ad 'át'éhígíí t'ah biláhági 'át'éego 'anáánályaago t'éiyá dooleet. Naabeehó bikéyah bikáa'gi t'áa doo le'é 'ádaal'jigo binda'anishgo nahaz'áqgo dóó 'ádaal'ínígíí 'aa ninááda-haniihgo bee béeso 'ál'jigo yá'át'ééh sha'shin nisin," ní 'áldó'. Jó 'éi diyogí binda'anishgi dóó béesh tigaii binda'anishgi dóó 'akał t'áadoo le'é bee 'ádaal'jigo dóó 'índa bik'idah'asdáhí dóó bikáa'adání 'ádaat'éii 'ádaal'jigo binda'anishígíí yiyíłta'. T'áadoo le'é Bilagáana bits'áqádéé' ndahołniihígíí da t'áa nihí 'ádaal'jigo dooleet ní.

Ni'iiijihgo haz'ánígíí dó' hótsoago 'á-hoolyaago haashjii nízáádgóó ni'iiijihgo 'ahool'áa dooleet ní. 'Índa t'áa nihí nihe'aghaa' bee 'ée' da 'ádaal'jigo dóó łahgóó łjii bighéel dóó ké da dóó 'ak'i-naazt'i' da 'ádaal'jigo 'áhojole' níigo haadzíí. 'Áko 'éi haa ndahaniih doodaii' t'áa hó chodajoot'ínigi le' 'át'é ní.

"'Ółta' niha'áłchíní bi'oh neel'q dadohnínígíí 'éi t'ááłta'ajj bik'i'diitq, háálá 'ółta'ígíí t'éiyá t'áa 'ałtsoji' bee 'ihónéedzq," ní.

'Áádóó Wáashindoondi Interior Department gholghéhígíí 'ółta' ła' nihá náádeidiikił ní. 'Áádóó Chee Dodge yich'i' haadzíí. "K'ad shjii nidine'é t'áa 'ółta' dooleet danízinígóó da'ółta'go 'ádahodoolniit," yidíiniid.

"'Aze'e'ádaal'j bee nihich'i' 'aná-hóót'i'ígíí dó' shił bééhoozin, dóó 'éi 'áldó' Wáashindoondi nihá baa náho-deeshnih," ní. "Áko ndi 'aze'e'ál'j ła' nihá shónéidoot'eełígíí doo bééhózin da háálá t'áa 'ałtso diné 'aze'e'ál'j bi'oh neel'q 'éi bee 'át'é," ní.

"Nihitahgóó nda'aztiinígíí dó' shił bééhoozin, 'éi shjii 'áldó' nihá binda'-doonish," ní.

Nda'nighęęshgo k'ééda'dilghééh dooleetígíí dó' t'áa hazhó'ó yíneedłjigo haadzíí, háálá t'áa 'éi bee ch'iyáan łq'i hólłq dooleet ní.

Naaltsoos bik'ehgo nda'nilkaadígíí dó' bini' 'áłtsé t'áa 'ákót'ée dooleet, 'át'ah t'áa hats'iid ndahasłjii'go 'índa ní. 'Áłtsé hada'íinółni dóó 'ahidiníł-náago 'ahíłká 'anáahjah ní. T'áadoo le'é nabíhonitaahígíí beego da háadi da bee hats'iid náahodeezt'i' łeh ní.

BEESH BICH'AHII BEE BEEHANIIHII 'ADA 'ADAYIILYAA LA

Béesh Bich'ahii hool'ágóó bee bééhániih dooleet biniighé Bergen, Norway hoolghéegi tsinaa'eeł táłł'áah ní-daakahígíí bighan 'adá 'adayiilyaa lá jiní. Díi tsinaa'eeł bighanígíí bik'iji' chidí naat'a'í bee'eldqoh bikq' (bombs deiłnínígíí) ts'ídá 'agháadi 'ádaat'éhígíí ndi bee ch'ééh 'ádajiił'jii'jiní. Norwegians dine'é ndi ch'ééh 'adayiil'jii'jiní 'áldó'. Díi tsinaa'eeł bighanígíí has-táqgo tó hózhq ditqji' ch'idaaz'áago 'ádaalyaa lá jiní, dóó hasht'ish tsé ná-dleehi naadiin 'adées'eez 'íideetq'go bee 'ályaa lá jiní.

'AZEE' ŁA' BENAA'DEETA

Russia hoolghéedi t'áadoo le'é łee-ghi'di dláád nahalingo hólłq lá jiní. Díi dláád nahalinígíí jéi'ádijh dóó dá'diit-tsxah gholghéego naatniihii dóó Bilagáanaa "cholera" deiłniiigo naatniihígíí bich'i' 'aze'e' lá jiní. Hózhq bééhodoo-zijł biniighé na'asts'ęęsí bqah 'ádaal'jigo nabíhonitaah jiní k'ad.

Tsin t'ááłá'í 'íi'áhígíí bits'áqádóó tsit'élí t'ááłáhádi miil daats'í 'ádaalne', 'áko ndi tsit'élí t'ááłá'í sitánígíí tsin t'ááłáhádi miilgo 'íi'á 'íidoolłjii'go haz'q.

DODGE DOO AKEAH NAALTSOOS BA 'ANAADAHIDOO'NIŁ

Chee Dodge dóó Sam Akeah t'áa hahí naaltsoos bá 'anáadahidoo'nił. T'áa honeesnáa shjii Béesh Bqah Dah Naaznilígíí yá dah nánidaah dooleet biniighé. Chee Dodge k'ad tseebídiin dóó ba'aan hastqá bináahai. Akeah gholghéhígíí t'éiyá Naat'áanii Néézdéé' naaghá.

Diné 2,600 yilt'éego Chee Dodge naaltsoos yá 'adayiiznil. 3,222 yilt'éego t'éiyá Sam Akeah naaltsoos yá 'adayiiznil. Scott Preston t'éiyá naaltsoos 1,851 biighahgo bá 'anídee'. Preston t'éiyá Tónaneesdizidéé' naaghá. 'Azhq 'ákónéelqá' naaltsoos 'adayiiznil ndi Naabeehó t'áa yil'áa nt'éé' 'ałnií' t'áa bich'i'go naaltsoos 'adayiiznil lá. Tsi-ts'aa' naaltsoos biih dah ha'níłígíí tsosts'idiin dóó ba'aan djił nt'éé', 'áko t'áa tsosts'idiin sinildéé' naaltsoos 'anéel-t'e'gi baa hóone', 'áko ndi Preston yá 'ada'iiznilígíí 'áłch'jii'digo biniinaa 'éi doo naaltsoos bá 'anáadahidoo'nił da. Díi naaltsoos 'adaha'níłígíí t'éiyá Ghq-qji' ndízidígíí hastq'áadahgóó dóó tsosts'idts'áadahgóó yootkáłéédáq' baa na'asdee'.

Djii náahaiídqá' Chee Dodge Sam Akeah yaa honeesná, 'áldó' naakidi bá náhoot'a'go. Díi naaltsoos 'anáahidoo'niłígíí Níłch'its'ózi ndízidígíí bighi' bá náahwiidoo'aał.

Tsits'aa' naaltsoos biih daha'níłígíí Tségháhoodzánídi 'ałtso 'álah 'ánál-yaago 'índa naaltsoos 'adahaas'nilígíí ts'ídá 'anéelt'e'gi bééhózin dooleet. Díi kwii naaltsoos 'anéelt'e' ha'níigo ch'é-t'ánígíí t'éiyá tsits'aa' dah naaznildéé' béesh bee hane'é bee baa ndahóone'ígíí 'át'é. 'Áádóó bik'iji' shjii ła' 'anáadahineezdee'go da 'át'é.

Naabeehó dine'é t'óó 'ahayói bqah dah ndahaz'q. Ła' da'ółta'góó 'aze'e'-ił'íni bee bich'i' 'ándahazt'i', háálá 'aze'e' 'ádaal'jii' t'éiyá 'aze'e'íł'íni ndaháaztq.

ARIZONA BIGHI' 'AĀH DAHOYOOŁ'AAŁII T'OO BEEHOODZIID

Arizona bighi' t'áadoo le'é 'qah dah dahoyooł'aalıi yindaalnishígíí (The Dep't. of Public Health) 'ał'qah dine'é t'áa 'ałtso Bilagáana da 'Arizona yighi' kéédahat'ínígíí bidit bá dadínóol'jilt, 'áko chách'osh gholghéii yit ndaakaa-ígíí béédahodoozjilt biniighé. Dit há daníl'jigo baa ní'diildee' dóo hastáqá ndeezidgo tseebíidi neeznádiin dóo ba'-aan hastádiin dóo ba'-aan náhást'éei jilt'éeego (869) chách'osh bit ndajikai lágo hwéedahoozin dóo tsosts'idi neeznádiin dóo ba'-aan náhást'édiin dóo ba'-aan 'ashdla' (795) jilt'éeego t'éiyá 'aa 'adiniih gholghéii bit ndajikai lá jiní. 'Áko ndi doo t'áa 'ałtso yéelta' da jiní. Háálá ła' t'ah doo béedahoozjilt da. Jilt'í díí 'aa 'adiniih gholghéii bit ndajikaaígíí ndazhnił'in, 'áko t'áa hó 'azee' ndajilt'niigho 'ádqah 'ádajil'j. 'Áko ndi 'éi t'áa 'íighisíí bááhádzid. 'Azee'íł'íni t'éiyá yá'át'éehgo há ła' yidoolíł.

1945 náháhq bighi' Arizona bighi' t'éiyá t'ááłáhadi miil dóo ba'-aan tsosts'idi neeznádiin dóo ba'-aan hastádiin dóo ba'-aan tseebíí (1,768) jilt'é 'aa 'adiniih gholghéhígíí bit hódahóóne'. Chách'osh gholghéhígíí t'éiyá t'ááłáhadi miil dóo ba'-aan 'ashdladi neeznádiin dóo ba'-aan naadiin náhást'éei (1,529) jilt'éeego bit hódahóóne'. 1943 náháhq bighi' t'éiyá táadi miil dóo ba'-aan táadi neeznádiin dóo ba'-aan díłts'áadah (3,314) jilt'éeego chách'osh bit hódahóóne', dóo t'ááłáhadi miil dóo ba'-aan náhást'éeidi neeznádiin dóo ba'-aan táa' (1,903) jilt'éeego 'aa 'adiniih gholghéhígíí bit hódahóóne'. Jó 'íidqá' t'áa 'íighisíí béé'ásdee' lá.

Chách'osh dóo 'aa 'adiniih gholghéii t'áa 'íighisíí bááhádzid. Yit ndaakaaígíí diné náánáłaji' yida'ditna'. Doo náánáłta' 'qah dah dahoyooł'aalıi bit 'aheekt'ée da. Chách'osh doodaii' 'aa 'adiniihígíí da bee hqah dahoo'a' nt'ée'-go dóo yá'át'ééh 'jísdlj' ndi lq'í da ní náánáłhaigo bik'ee ka náazhdoodáatgo haz'q. 'Azee'íł'íni 'azee' hqah 'á-yiilaago t'éiyá doo 'áko nááhodoodlíł da, 'áádóo doo hwe'esdzqá doodaii' hahastiin da bidizhdoolnah da. 'Aa 'adiniih gholghéhígíí t'éiyá doo há 'achíígóo doodaii' doo 'ajiltchíi da 'áhool'j. Chách'osh gholghéhígíí t'éiyá 'át'ahígo doo njigháa da doodaii' diigis 'áhool'j, 'azhá yá'ánisht'ééh jinízin ndi.

Naabeehó dine'é chách'osh dóo 'aa 'adiniih gholghéii bee bqah dah nahaz'ánígíí 'anéelt'e'gi t'ah doo béehoozjilt da, 'áko ndi lq'í 'ákót'éeego bqah dah ndahaz'qágo 'át'é. T'ah doo 'anaa' baa ní'diildéheédqá' lq'í kót'éeego bqah dah ndahaz'qá lá ni'. K'ad 'éi 'anaa' bik'i 'adeesdee' 'áko bééhózingo t'ah biláhagi 'anéelq'go k'ad 'ákódaat'é.

K'ad chách'osh doodaii' 'aa 'adiniih bee nihqah dah ndahaz'ánígíí doo hodíina' 'azee'íł'íni baa hohkááh. T'áa-

doo t'óo bit náás hoolzhishí. 'Azee'íł'íni 'azee' t'áadoo lq'í yitkaahí 'aa 'adiniih yá'át'ééh 'ánáyoodlíłii bee dahóló k'ad. T'áadoo hodina'í chách'osh yá'át'ééh 'ánáyoodlíłii dó' bee dahóló. T'óo bit náás hoolzhishgo 'éi doo yá'át'ééh da. Chách'osh gholghéii hatahgóo nikidadiildohgo doo bi'dééłni da dooleetgo 'át'é. 'Aa 'adiniih gholghéii doo 'otchíi da 'ánihiilaago doo niha-átchíní la' nááhodoodleełgóo haz'q.

Béedaałniigh, doo hodíina' 'azee'íł'íni bich'j' dahidookkááh 'aa 'adiniih bee nihqah dah ndahaz'ánígíí. ła' díí chách'osh doodaii' 'aa 'adiniih bee nihqah dahoo'a' nt'ée'-go t'áadoo 'azee'íł'íni 'azee' nihqah 'ádayiilaagíí 'ałdó' t'óo danihidí'nool'jilt biniighé 'azee'íł'íni baa hohkááh, háálá doo yá'ánóh-t'ééhgoó da 'át'é, 'éi bqa.

NA'ASTS'QOSI BEE 'AZEE' NABEEDAHWIIZIJIH

'Atsinilt'ish 15 volts bíighahgo na'asts'qosí bitsee' béedazhdiitsihgo yik'ee háadaachah. 'Áko ndi 'azee' bich'j' doo da'neezgaaígíí na'asts'qosí ndabijiyiisjilgho t'éiyá 'atsinilt'ishígíí yéigo bidziilgo 'ánál'jilgho 'inda yik'ee háadaachah jiní. T'áa 'íighisíí hoł náhonigaahgo 'azee' morphine deiłnínígíí bee nik'eeh. 'Anaa' baa na'aldeeh yéedqá' nihisiláago díí 'azee' morphine deiłnínígíí 'átch'jildigo ndeijaah nt'ée', 'áko hadabi'diikaatgo deiyqágo doo bit ndahonigaah da. 'Azee' morphine gholghéhígíí t'áa 'éi t'éiyá jiniizjilgho bááhádzid. T'áa 'éi t'éiyá jiniizjilgho t'áadoo ła' jiyání díkwii da yitkáahgo diigis 'ánáhoor'jilgho ła' h. 'Áko ndi hastói t'áadoo le'é ndeítkaahii (scientists deiłnínígíí) 'azee' náánáłta' doo morphine 'é'él'ínigi 'é'él'ínígíí ła' nayínáadanitaah. Na'asts'qosí morphine bqaq 'ádaalyaaígíí dóo 'azee' náánáłta' nabíhonitaahii bqaq 'ádaalyaaígíí 'ahqah sinilgo 'atsinilt'ish béedadiilt'ih. T'áa 'agháago 'atsinilt'ish yich'j' bidziil shj' 'éi 'azee' bidziilii bqaq 'ályaa dooleet. 'Áko kót'éeego 'azee' náánáłta' morphine yiláahgo 'adabóodziilii nibéehoyoozjilt.

Nahasdzáan bikáa'gi 'ał'qah dine'é kéédahat'ínígíí t'áa 'ałtso yaa ntsékeesii yee 'ahit dahalne', háálá 'ał'qah dine'é t'áa 'ałtso bizaad hóló. Saad t'óo 'ahayói 'ał'qah 'ádaat'éeego hóló, t'áa 'ał'qah dine'é nahasdzáan bikáa' hólónigi 'át'éeego.

BEESH BICH'AHII BINANT'A'I DAH DABI'DIIDLO'

Béesh Bich'ahii binant'a'í danlínée ła'ts'áadah yilt'éeego baa dahwiinist'jild, dóo yee 'ádqah dah dahast'ánée biniinaa dah dabi'diidlo'. 'Anaa' hazl'í'ée ła' bee bik'idahodiit'q. ła' t'éiyá 'asdzání dóo 'átchíní dóo diné t'óo 'ahayói naaztseedée bee bik'idahast'ah.

ła'ts'áadah t'éiyá yilt'ée nt'ée' ndi t'áa neeznáni dah dabi'diidlo', háálá Hermann Goering gholghéhée t'áadoo dah bi'diidleehi 'azee' báadahadzidii yiyíyq'go 'ádiisghj' lá. Díí Goering gholghéhígíí t'éiyá Dágháashijaa' gholghéhée t'áa yikée' góne' náánásdzj' nt'ée'. Haa yit'éeego díí 'azee' yee 'adiyoolghéii shóyoost'e'ígíí 'éi doo bééhózin da. Goering gholghéhígíí bik'ehgo yisnááh danlínii bá nda'azt'igo t'óo 'ahayói 'ádaalyaa dóo t'áa 'éi bighi' diné díkwii miil yilt'éeego shj' ndabi' ditzseed; 'áko ndi bí dah bidi'doodlohígíí yik'ee ntseedzáago t'áadoo dah bi'diidleehi t'áa bí 'ádiisghj.

'ATSJ' BIDIN HOGHE'IGII BINIINAA 'AŁTS'AAJIT'AAZH

Chicago hoolghéedi 'atsj' t'áa 'íighisíí bídin hóghée' jiní. Díí 'atsj' bídin hóghéhígíí biniinaa Mrs Mary Klein bahastiin yit 'ałts'ánát'áázh jiní. Hastiinígíí t'éiyá 'atsj' haa nahaniih nt'ée' jiní. 'Atsj' 'ádinígíí biniinaa hastiin bá hach'j'go hooghangi nináhádáahgo be'esdzáan nínéiniłts'jilgho jiní. Hahastiin bit 'ałts'á njit'áázh dóo bik'iji' ndi 'atsj' náhadleehgo ła' baa ninájiiłnih nt'ée'. Naakidi damjigo 'azl'í'eedqá' hastiinée 'atsj' hach'j' yaa nich'j' náánásdlj' jiní. Doo 'atsj' bina'izhdíłkid nt'ée' nínáahodíłts'in jiní. 'Atího'dil'ínígíí binahji' hahastiin bit 'ałts'á njit'áázh jiní.

NIHISILAAGO NDA'ALT'A'IGII LA' LOLO DINE'E BIŁ NDAAZDEEL

Kéyah China gholghéhígíí bikáa'gi 'e'e'aah bich'ijigo diné ła' Lolo daolghéego kéédahat'ínígíí t'óo béedahadzid jiní. Nihisiláago nda'ałt'a'ígíí 'ashdla' yilt'éeego yit ndaazdéel lá jiní. 'Áko binaalte' 'ádayiilaago t'ah dayótq' jiní. Siláago náánáłta' 'ákqó bit 'adees't'a', 'áko yit ndookah biniighé.

'AZEEDICH'II' BAA HANE'

Kéyah Borneo gholghéhígíí bikáa'dée' 'azeedich'ii' daalbáhígíí t'áa 'ałtso nishóhoot'eeh nt'ée'. Bináa'ádaałts'ózi bit da'ahijigánéedqá' tsin 'azeedich'ii' daalbáhígíí bqaq ndahadleeh yéé 'ałtso dazhdíłid jiní. Díí tsinígíí k'éedoolyáa dóo díj' nááhaigo 'inda bqaq ndahodoodleeł daani jiní 'áadi kéédahat'ínígíí.

ADAHOONILIGII

Published on the first of each month at the United States Indian School, Phoenix, Arizona.

Address all letters to The Editor, ADAHOONILIGII, Education Office, Navajo Service, Window Rock, Arizona.

Subscription rate: \$0.50 per year. Make all checks and money orders payable to The Treasurer of The United States.

Robert W. Young Editor
William Morgan Translator

T'AADOO NAAL'A'I DANOHĠINI

Lq'í da diné yéigo da'ííłta'go naat'aanii danlįigo t'óó ghóne'é naazdáago bá nda'anishígí 'át'éego bá nda'anish dooleetgo 'át'éé lá. Tł'óó'góó chidítsoh yee ndaalnishígíí ła' t'áá 'íighisíí dahóyqágo 'át'é, 'áko bígo naat'aanii binaanish danlínii yíneel'qágo 'át'é. Doo yéigo 'ííłta'ígíí biniinaago ła' t'óó binant'a'í dahólqógo yá ndaalnish. Diné siláago 'ádabi'dilne' yéedqá' t'áadoo le'é bee nabídahonitaahgo béedahoozin. Diné haashíí néelqá' díí bee 'éedahodoozıjı biniighé na'idahonitaah doo bił ndani-tł'agóó ła' dayiilaa, 'áko 'éí bee baa ntsáhakeesgo, bidziilgo da'ííłta'go 'azee'ííł'íní, dóó gha'diit'aahii dóó t'áadoo le'é bidziilgo ntsáhakeesgo naanish danlínii k'ad bindaanish dooleet nt'ée' lá t'óó hwiinidzin. Yéigo da'ííłta'ígíí t'éiyá 'ákót'éego naanish ndaazt'i'ígíí yee dah deíkááh, 'áko ndi doo lq'í da. Naabeehó dine'é 'ałdó' lq'í t'áá 'íighisíí bidziilgo ntsídaakesgo 'át'éé lá jiní. Yéigo da'ííłta'go ła' k'ad 'azee'ííł'íní dóó gha'diit'aahii danlįj dooleet nt'ée'. Jó 'áko 'ałchíní 'ákót'éego nabídahoneestqá'go t'éiyá bidziilgo ntsídaakes-ígíí yqah hadínóodah. Díí 'ałchíní dahóyqá dabi'di'níigo yqah haníídee'ígíí yik'é bidziilgo da'ííłta'ígíí t'áá yí'oh daneel'ánígíí béeso bada'diyoo'niłgo yik'éh bidziilgo 'ídahoo'aahgóó da'íí-dóółtah. Jó k'ad t'éiyá 'azee' 'ádeił'i-nígíí dóó gha'diit'aahii danlínígíí da dóó bá da'ólta'ígíí dóó scientists deiłnigo t'áadoo le'é yéeda'diitįhígíí da doo ts'í-dá lq'í nihee hólqo da.

'ADAHOONILII NIHIL BEEDA-HOZINGO YA'AT'EEH

Naaltsoos ghólta' hoł bééhózingo t'éiyá t'áá 'ákwíí jį 'adahwiis'áagóó 'ádahooniłii hoł nibéehoyoozıjı. T'áá 'ádahooniłt'góó hoł bééhózingo yá'a-t'ééh. Baa dahane'ii hádqáqdqá' shıjı 'ádahóót'įjıgo 'ında jıńii'go ha'át'éegi da t'áá hádin hodooleetgo 'át'é.

T'áadoo le'é baa dahane'ii naaltsoos bikáá' bee 'ak'e'eshchįgo jółtahgo t'éiyá t'áadoo naaki nilní hoł bééhoozıjı. T'áadoo le'é t'áá hazéedéé' bee 'ahił dahane'ígíí t'éiyá ła'ago 'áá-niłtgo 'át'é, háálá saad ła' bihiniiidééh doodaii' ła' bihidínidééh. 'Áko baa dahane'ii doo 'ákót'éégóó jidiits'įjı. T'áadoo le'é t'áá 'ákónéehé danlįgo baa hane' ndaat'áhígíí doo 'ákót'éégóó bik'izh'diitįhgo biniinaa doo 'ákóq' 'áhoo-t'įjı da.

Naabeehó ba'ałchíní Bilagáana bizaad yíhwiidooł'áát bá bíchq hwiídéeh-nihígíí t'éiyá t'áá 'ániłtso nihit béedahózin. Naabeehó lq'í t'áadoo Bilagáana bizaad yídahooł'aahí 'ólta' yaada-diitih. 'Áko ndi 'éí Naabeehó bizaad bee 'ak'e'eshchįgo ghólta' yíhwiidooł'áátgo haz'q. 'Áádóó 'ında díí naaltsoos yółta'go bee t'áadoo le'é baa dahane'ii bił bééhózin dooleet.

'Ánihwii'aahii naaltsoos bił yah 'adaha'níłtígíí Naabeehó dóó Bilagáana bizaad bee bik'ida'ashchįgo 'adaalyaa. Naaltsoos bik'ehgo nda'nilkaadígíí dóó kéyah binaaltsoos dó' 'ákót'éego bik'e-eshchį. Naabeehó bizaad bee bik'e-eshchínígíí jółta'go doodaii' diné ła' hach'į' yółta'go yaa halne'ii t'áá bééhó-zínigo 'át'é. 'Áko 'ałdó' bizhdooliitii hoł bééhoozıjı. Naaltsoos yaa halne'ii t'áadoo hoł bééhoozıjı doo házhi' bikáá' 'ájíleeh da.

SILAAGO DAAZLI'EE BINAANISH YEE T'AA BEE BA HAZ'A

Searcy L. Johnson (Chief of the Justice Department, Veterans' Affairs) 'ání jiní, "Siláago 'atah daazlı'ée t'ah doo siláago yileeh yéedqá' binaanish yéé ch'ééh náyíikeedgo yaa hodoólnih. Naanish ch'ééh náyíikeed dóó t'ááłá'í nááhaigo bá baa náhást'įjıgo naanish ch'ééh hóyéékeed yéé díí diné siláago nilįjı nt'ée'ée t'ááłá'í nááhaiji' bik'é bich'į' nizhdooléet, 'azhą doo há naalnish da ndi. 'Áádóó t'áá náábíłáahji' t'áá-łá'í nináánáahaiji' naanish baa náazh-didoo'áát. Bilagáana bá nda'anishígíí naanish yéé baa nahaznii'go náánáta' bá nináá'ánish ndi diné siláagodéé' ná-dzáago t'áá 'ákwii nináádoolnishgo bá haz'q.

Siláagodéé' nináhaaskaagíí bee bich'į' 'ándahazt'i'ii haashıjı néelqá'. 'Áko ndi bá baa hwiinıt'įgo t'áá bí t'éiyá 'aghá bich'įjı hólqo.

Nihikéyah bikáá'gi t'áá nináhá-hááh bik'eh diné neeznádiin dóó ba'aan 'ashdladiindjı miil yilt'éego łóód naat-dzid gholghéii ndabiłtseedígíí t'áá bidí-dóółniłgo haz'q.

'Ashja'ał'íinii t'ááłáhádi 'ashja'-iit'įjı.

'ATSJ' BIDIN HOGHEE'

Ya'iishjáástsoh dóó Bini'ant'qá-ts'ózi ndízidéé bighi' naalghéhé bá da-hooghangóó 'atsj' lq'í ndahasdlıjı nt'ée'. 'Íídqá' 'atsj' bąqhlínígíí doo baa hwiinıt'įjı da nt'ée', jó 'áko 'atsj' kįjı dayiigheehígíí 'atsj' 'ayóo bá 'íłjıgo lq'í 'atsj' kįjı dayiizghjı. Béégashii danilk'ahgo 'ında 'aak'eedgo kįjı dahageeh ła' nt'ée' shıjıdąqá' 'atsj' da'íł hazlı'éedqá' 'ałtso kįjı dayiizghjı 'éí bąq k'ad 'atsj' bídin nááhóoghéé, ní jiní Wáashindoon di 'alqąjı' dah sidáhígíí.

'Ániid Bináá'ádaalts'ózi dóó Béesh Bich'ahii bił da'ahijigqágo 'atah ndaah-baahgo nihijáád t'ááłáhájı-doodaii' t'áá 'ałch'ishjı daheeskaléé Wáashindoon t'áadoo bąqhlínígóó chidí nihiteidoonih jiní. Jó 'éí t'áá nihí baa ntsídaahkees, chidí ła' shaa doot'áát danohsingo Wáashindoongóó naaltsoos bee 'ada-hohnił hadadoht'go.

Díí naaltsoos hadadilne'ígíí t'éiyá kin t'áá dah naazhja'igi siláago bá da-hooghangóó dahólqo. Díí naaltsoos hadadilne'go 'ahí'níłtígíí dqąjı' ch'ééchool-zhiizh dóó shjı 'íłnii'ji' ya'iishjáashchilí gholghéhígíí ndeezidjı' bee haz'q jiní.

Díí chidí t'éiyá bijáád t'ááłáhájı doodaii' bijáád t'áá 'ałch'ishjı 'ádaa-dinígíí bá 'adaalyaa jiní.

'Asdzání ła' k'adéé 'i'niit'chįgo 'azee'ál'įjı 'azee' bee daho'diilgháshígíí bee bi'diilghaazh. Ch'énádzidgo, "Haalá hóót'įjı?" ní jiní. "Naakií shí-níłchjı," biłnı jiní 'azee'ííł'íní. "Haalá 'áhánééh, jó 'áko 'ashjıh ła'kan binaaltsoos naaki shaa nááninídee' lá!" ní jiní 'asdzání yéé.

Náhást'édiin dóó ba'aan 'ashdla' nááhaaidqá' Baltimore hoolghéedi 'abe' daastinígíí ts'ídá 'áłtsé 'ályaa jiní.

"Nahastiinish sidá?"

"Nda! 'łt hóghéé' bi'niit'įjıgo t'óó sitjı."

NAANISH 'ASHJA'IILAA

Ko' na'atbaqsii bitiin baqah góyaa díkwíigo shíí diné naanish bá hóló jiní. Naanish danohsinígíí Na'nízhoozhídi ko' na'atbaqsii ninádaaltł'ígíí Bilagáana Mr. H. B. Gardner gholghé 'éí baa hohkááh. Na'nízhoozhí dóo nizaadi kéédahoht'ínígíí t'éiyá t'áa haa'ida ko' na'atbaqsii ninádaaltł'ígíí góo díí naanish-ígíí bínida'idółkid. Jó 'éí:

1. **Extra Gang** deiłnínígíí t'éiyá California dóo Arizona dóo New Mexico yighi' béesh nt'i' yqah ndadilnish. 'Éí tsosts'id dootł'izh dóo ba'aan díí' sindáo dóo 'atnii'go 'ahéé'iilkeedgo honiné jiní. Bii' hooghanígíí dóo 'adqgi do' t'áa há dahóló jiní. T'áa'á'í yiskqji' 'éí t'áa'á'í béeso haa náadayíłbji' dóo ba'aan sales tax deiłnínígíí do' bóoltq'go. Naanish binant'a'í danlínígíí 'ayóo Naabeehó bił yá'adaat'ééh dóo yéedahósin.

2. **Section Labor** deiłnínígíí do' California dóo Arizona dóo New Mexico yii' ndaalnish. Bii' dahooghanígíí dóo tó dóo chizh da 'éí doo bąqhilínígíí t'óo há sinil jiní. Diné ba'atłchíní dahólónígíí ndi ba'atłchíní t'áa ndei'eeshgo 'atah ndaalnish. California bighi' nda'anishgóo 'ta' da'ólta' jiní. Diné ndaalnish-ígíí t'áa bí 'atsq' 'ada'dil'í jiní. Tsosts'id dootł'izh dóo ba'aan díí' sindáo dóo 'atnii'go 'ahéé'iilkeedgo nda'anish dóo bilááh góo 'i'iilkeedígíí do' bił 'ólta' jiní.

3. **Truck drivers.** Los Angeles hoolghéedi 'atdó' diné da'íłta'ígíí neeznált'éego bidi'nidzin jiní. 'Éí t'éiyá chidítsoh bee nda'anish. Tseebíi dootł'izh dóo ba'aan náhást'éí sindáo dóo 'atnii'go 'ahéé'iilkeedgo nda'anish dóo bilááh góo 'i'iilkeedígíí do' bił 'ólta' jiní. Ch'iyáán t'éiyá t'áa hó ndajiiłniih jiní.

4. **Ice Handlers.** California bighi' Stockton dóo Needles hoolghéedi 'atdó' diné tin yindaalnishígíí 'ta' ghókeed jiní. 'Éí náhást'éí dootł'izhgo 'ahéé'iilkeedgo honiné. Bii' dahooghanígíí dóo 'adqgi t'éiyá t'áa há hóló, 'áko 'éí t'áa'á'í béeso dóo ba'aan táa' dootł'izh dóo ba'aan náhást'éí sindáo bee haa náadahábjih jiní t'áa 'ákwíí jí.

5. **Round House Laborers** deiłnínígíí do' 'ashdla'áadahgo ha'ní Barstow hoolghéedi. Tseebíi dootł'izh dóo ba'aan t'áa'á'í sindáogo 'ahéé'iilkeedgo honiné. Hanaanish yá'at'éehgo náas jidi-gháahgo Machinist's Helper doodaii' Electrician's Helper gholghéhi' 'aho'-dilt'eeh. 'Éí t'éiyá t'áa'á'í dóo ba'aan táa' sindáogo dóo 'atnii'go 'ahéé'iilkeedgo honiné. Ch'iyáán t'éiyá t'áa hó ndajiiłniih dóo bii' dahaghanígíí t'éiyá náhidizíidji' naaki béeso dóo ba'aan díí' yáál haa náadayíłbji'.

NAABEEHO BINANT'A'I 'OLTA' YAA NDA'OOKAĀH

1945 yéedqá' Ya'iishjáástsoh ndí-zídígíí bighi' Tségháhoodzánídi Naabeehó binant'a'í Béesh Baqah Dah Naaznilígíí 'atlah silíí'. 'Ílídqá' 'ólta' dayó-keedgo Wáashindoongóo 'Indins Binant'a'í yich'i' naaltsoos 'adeiz'ah. 1946 yéedqá' T'áqtsoh ndízídígíí bighi' 'atdó' Béesh Baqah Dah Naaznilígíí 'ta' Wáashindoongóo naaskai dóo 'áadi beehaz'áanii 'ádeił'jigo dah naháaztánígíí 'ólta' 'ta' yínáadayííkeed. 'Ólta' 'ta' náa-náokeedígíí t'éiyá Béesh Baqah Dah Naaznilígíí kót'éego naaltsoos yee nideistsooz.

Naabeehó ba'atłchíní 'ólta' yaa da-neesánígíí, jó 'éí hastqá dóo tseebíi-ts'áadah bita'gi béedááhaaígíí, naadjidi miil yilt'é, 'áko ndi nihitahgóo da'ólta'ígíí 'atłchíní t'áa hastqádi miil yilt'é-hígi bíhóoghah, dóo

Nihitahgóo 'ólta' dahótsaaígíí t'áa 'iighisíí hada'deezbin, dóo

Nihitahgóo jí da'ólta'ígíí bich'i' danízaad, t'áa ni' 'atłchíní doo yídaneel'qá da dóo nihidine'é 'ta' 'ák'i ndadikai biniighé t'áa 'atłji' tádadinééh, 'áko 'atłchíní t'áa 'ólta' di ndaakaigo 'áádóo da'ólta' dooleetqé doo bihónéedzqá da,

Dóo Naabeehó dine'é bitahgóo té'é'í da'aghá dóo 'qáq dahaz'q dóo bee dahinii'náanii doo 'lq'í da, dóo Bilagáana bizaad doo nihił bééhózin da, dóo yá'at'éehgo bee dahinii'náa dooleetqíí doo bínanihidi'niltin da, dóo

Nihidine'é lq'í siláago 'atah ndaas-

kaaígíí dóo nihidine'é 'atah ndaalnishgo 'ak'ehodeesdl'ígíí dóo t'áa nihił 'ák'i ndeildzilgo dah yikah dooleet dadii'nínígíí beego nihił 'atdó' t'áa United States yikáa'gi diné kéedahat'ínígíí 'at'éego náas diikahígíí t'éiyá bidadiilkaal, dóo

Nihidine'é k'ad 'ádeinízingo díí Bilagáana 'ídahoot'aahgi 'at'éego biniighé 'ihoo'qá'go t'éiyá k'ée' dílgheéh dóo na'aldloosh bee 'iiná yá'at'ééh dóo 'inda 'atah yá'adahoot'ééh dóo honaanish nił dooleetii bidahoot'aah.

'Áko 'éí k'ad Naabeehó dine'é binant'a'í Béesh Baqah Dah Naaznilí daníidlínígíí díí saad naaltsoos bikáa' nii'nílígíí bee lq' da'siidl'j, haa'la t'áa 'éí bee 1868 yéedqá' Naabeehó dine'é Wáashindoon yit 'ahada'deest'qágo saad hastqá góne' (Article 6) dah shijaa'go 'ályaa yéé bik'ehgo ntsídeiikesgo 'ada-dii'ní.

'Áádóo díí naaltsoos saad bikáa' niijaa'ígíí binahji' 'Indins binant'a'í jí-líinii Bilagáana bitahgóo 'at'éhígi 'at'éego nihitahgóo 'ólta' t'áa'á'í dóo tseebíiji' ni'iiltáhígíí (Elementary), 'atłchíní nizaadi dabighanígíí t'áa 'ákwii danijahgo dóo náhást'éí dóo naakits'áadahji' ni'iiltáhígíí (Secondary) do' nihił 'ta' jidoolíit dóo

'Indins binant'a'í jílinii Wáashindoondi béeso ninádaa'nił yiniighé dah naháaztánígíí nihił béeso bí'ízhdóokiłgo t'áa hahí niha'atłchíní bá 'ta' doo-níł.

NAABEEHO BA'ATŁCHINI DANIZAADI DA'OLTA'GOO 'ADAHASKAI

Bini'ant'áqtsoh ndízídéé bighi' Riverside, California hoolghéégóo 'atłchíní naakidi neeznádiin dóo ba'aan díjts'áadah yilt'éego 'áadi da'íídóotah biniighé 'abi'doogí. Díí 'atłchíní t'áa 'atłso naakits'áadah dóo deigo béedáa-haaígíí t'éiyá 'adaat'j. Báda'ólta'í 'éí 'ta' nihitahgóo da'ólta'ígi báda'ólta' nt'é'qé 'áadi 'ta' bá náada'ólta'. T'áa Naabeehó danlínii do' 'ta' 'áadi báda'ólta'.

Naabeehó báda'ólta'í danlínígíí t'éiyá t'áa dinék'ehjí 'atłchíní yich'i' yá-daałti'go t'áadoo hodina'í 'ídahwiidoot'áatł biniighé.

Díí 'atłchíní nizaadi da'ólta'góo 'adahaaskaígíí k'asdqá' t'áa 'atłso t'áa da'ííłta'ígíí t'éiyá 'adaat'j. Nihitahgóo da'ólta'ígíí 'atłchíní 'ta' bá náa-

hwiidoo'aatł biniighé díí 'atłchíní 'ta' nizaadgóo 'adahaaskai.

Be'aldíila Sinilgóo 'atdó' 'atłchíní naakidi neeznádiin daats'í yilt'éego 'aheeskai.

Ghqaji' ndízídígíí bighi' 'atdó' 'Ahééheshíłhgóo 'atłchíní neeznádiin dóo ba'aan tádiin dóo ba'aan 'ashdla' yilt'éego náadeesgi. Díí 'atłchíní t'éiyá lq'í 'inda 'ada'íniłta'.

'Azhq' 'atłchíní 'akónéelqá' nizaadi da'ólta'góo 'adahaaskai ndi nihitahgóo da'ólta'góo 'atłchíní lq'í da'íidíiltah danízinígíí bi'oh hanáada'déebjíd. Da'ólta'góo 'atłso hada'déebjídígíí biniinaa 'atłchíní 'ta' 'ólta'ji' 'anáadahidookahéé doo bihónéedzqá da.

★★★★★

Dqadqá' George Boyce Yootóodi Bilagáana 'ta' 'atlah silíí'go yich'i' yáatłti' dóo Naabeehó dine'é 'ihoo'aah bee bi-de'ahoot'éhígíí yee yit nahasne'. Naabeehó bitahgóo jí da'ólta'góo t'áa tsxjłgo kin 'atłchíní yii' danijah dooleetqíí dóo 'atiin hasht'e dahodoolnígíí shił baa ndadóht'jłt yidíiniid. Dóo Naabeehó bitahgi naakits'áadahgo 'ólta' dahótsaaígíí 'adadoolniił yidíiniid.

NDAAZBAA'IGII

1945 náhahqá bighi' níłch'its'ózi ndízidéé bighi' Wáashindoondi Department of The Interior deiłnínígíí naaltsoos "Indians Ndaabaahígíí" ("Indians in the War") gholghéego 'ádayiilaa. Díí naaltsoosígíí 'anaa' baa na'aldeeh yéedqá' 'Indins danlínígíí binaanish daazl'í'ée yaa halne'. 'Anaa'ji' dahwii-níst'ijidgo 'Indins t'áa bí bintsékees bik'ehgo 'áká 'ííjé'ígíí dóó t'áadoo le'é doo yik'ee bił daaghé'ígíí beego t'áa 'iighisíí baa daha'niihgo bée béédaho'-dooszjíd.

1945 náhahqá bighi' daqji' ch'ée-hoolzhiizhgo 'Indins danlínígíí naadjijá'di miil dóó ba'aan tsosts'idi neezná-diin dóó ba'aan hastádiin dóó ba'aan tsosts'id (21,767) yilt'éego siláałtsooí 'atah daazl'í'. T'áałáhádi miil dóó ba'aan náhást'éidi neeznádiin dóó ba'aan neeznáa yilt'éego t'éiyá siláago nda'ał-'eekígíí 'atah daazl'í' dóó tsosts'idi neeznádiin dóó ba'aan naadjitáa' (723) yilt'éego t'éiyá Marines deiłnínígíí 'atah daazl'í' dóó neeznádiin dóó ba'aan naadjitá' (121) yilt'éego t'éiyá Coast Guard deiłnínígíí 'atah daazl'í'.

'Indins t'áadoo siláago 'atah daazl'í'ée t'éiyá t'áa kwii naanish haashíí néelqá'-go yii' naaskai. 'Indins díí War Bond gholghéhígíí 'ashdladiindi miil ntsaaígíí (\$15,000,000) biighahgo ndayisnii', dóó t'áa náábílaahji' Red Cross dóó Army and Navy Relief deiłnínígíí yá béeso 'adayiiníłgo hoolzhiizh.

'Indins siláago daazl'í'ée 'adáát'ijid yéé lq'í baa dahane'. Kwe'é t'éiyá Naabeehó 'ashkii Clifford 'Atsidí gholghée léi' baa hane'. Díí 'ashkii t'éiyá Bináa'-ádaałts'ózi bił da'ahijoogq'áqjı dóó Béesh Bich'ahii bił da'ahijoogq'áqjı 'atah naazbaa'. Díí 'ashkii łah bijáád haakal ndi dóó yas'bigodta'go neel'áq ndi bich'ooní naakigo táadi neeznádiin-di 'adées'eezgóo yisdá yiishóod jini. Bijáád haakal ndi t'áadoo 'azee'ál'íigóo deeyáa da jini. Yıł siláago danlínée "Chief (Naat'áanii)" daaníigo dabózhıí nt'ée' jini. Łah 'ałdó' díí 'ashkii Béesh Bich'ahii tádiin 'adées'eezdéé' yich'ı' ni'ní'eezhgo hadabidees'ıı' dóó dabí-niıłdon jini. T'óó tsé'yaa sitıigo Béesh Bich'ahii hastqá neistseed jini.

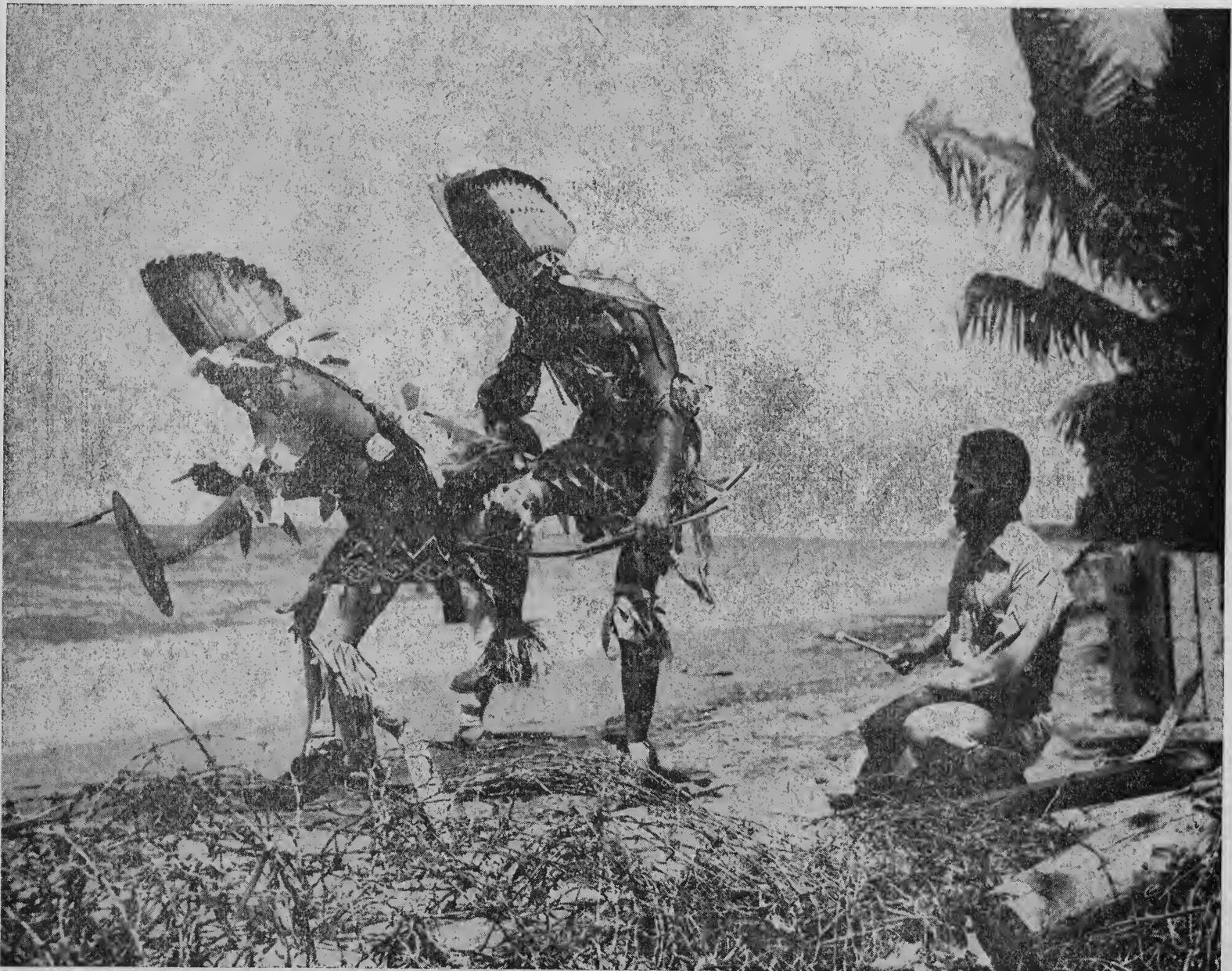
Purple Heart gholghéhígíí Attu

hoolghéedi łá' yoosbá jini. 'Áadi naadiin yiskqjı' Bináa'ádaałts'ózi dízdiin neistseed jini. 'Íidqá' t'ée'go Bináa'-ádaałts'ózi yaa nináhaakahgo 'át'ı jini. Jó 'éi ha'ée' daalgaigo yas tahdée' 'ana'ı baa ninájiyeekah nt'ée' jini. 'Ana'ı bidááh ninájiyeekahgo díí 'ashkii yéé bee'eldqohtsoh bik'aa' łá' dii-taa'go łá' biyaats'iin béstał jini. 'Áádóó 'ında 'azee'ál'ıigóo naayá jini. Yá'a-t'éeł násdıı'go siláago yıł tádínéhée yitah nádzáa dóó Béesh Bich'ahii bił da'ahijigánígóo nináánaskai jini.

Díí 'ashkii t'éiyá kót'éego baa hane', ndi 'Indins danlínígíí haa shıı néelqá' kót'éego baa dahane'go 'át'é.

Mrs. John Kirk 'anı jini, "Nahasdzáan bikáa' náánáłahdi kéyah dah ni-náadaas'nilígıı t'éiyá bıka' anéiijah, 'áko lá ha'át'éego Naabeehó dine'é doo bıka' iijeeh da. T'áadoo le'é Naabeehó bee bich'ı' 'andahazt'i'ıgıı doo bá baa hwiinıt'ıı dago, 'áádóó háadi da t'áa 'ákónéehé daazl'ı'go, t'óó béeso haashıı néelqá' bik'eh baa 'adahayáqgo ch'ıhoolzhiish."

Díí t'éiyá Solomons hoolghéedi Bináa'ádaałts'ózi bił da'ahijigánéedqá' Naabeehó 'ashiiké' łá' da'alzhishgo be'elyaa. (Photo U. S. Army Signal Corps)

NA'NIZHOOZHIDI NAABEEHO SILAAGO LA' NABIDI'NEESGHAAL

Na'nizhoozhídi Naabeehó 'ashiiké tált'éego Leo Upshaw ndeineesxaal lá jini. Mike Shelley gholghéii Tsé Dijool Si'ánidóo naaghá 'éi 'ashiiké yázhí naaki hóoltq'go bił 'ádajit'íí lá jini. Béesh da'hólzha'í bílátsíí gónaa bídahaas-tł'qgo yee ndahoneestsxas lá jini. Díí 'ashiiké 'éi t'áa 'íidqá' bił nda'diisdéel jini. Bee 'adiyoolghéetii bee diné baa tiih jii'jé'ígíí bee hak'idahodiit'q jini. Upshaw gholghéhiigíí t'éiyá siláago 'atah nilíí nt'ée' jini. T'áa 'iighisíí yá'át'ée' hgo siláago 'atah nilíí nt'ée', dóo t'áadoo yik'ee bił ghé'ígóo 'atah tádíí-yáago t'áadoo le'é yoosbq jini. K'ad t'éiyá Tséhootsooídi 'azee' bąq'ál'í jini.

káa' kéedahat'ínigíí'ehgo baa ntsáhakees dooleet dóo Bilagáana bee bá nahaz'ánigíí 'atdó' bee bá haz'q dooleet ní jini. Naabeehó dine'é ba'at'chíní 'ídahwiidooł'at'ée' 'ólta' t'áa 'iighisíí bee bide'adahoot'é ní jini. Naabeehó bitahgóo 'atiin yá'adahoot'éehgo 'adahoolyaago t'áa 'iighisíí yá'át'ée' h, háálá 'áko Bilagáana háádéé' shíí ndadikahii bitahgóo ndadikahgo bits'q'q' dóo béeso baa náadahinidéeh dooleet.

Preston Toledo dóo bik'is Frank Toledo gholghéhiigíí Bináa'-ádaalts'ózi bił da'ahijigáago be'elyaa. (Off. U.S.M.C. PH.)

MRS. JOHN KIRK NAABEEHO YA YOKEEDIGII

Na'nizhoozhíidóo Bilagáana 'asdzání Mrs. John Kirk gholghé 'éi t'áa 'iighisíí Naabeehó dine'é yíká 'análgho'. Bini'ant'q'atsoh ndízidéé bighi' Na'nizhoozhídi Bilagáana naanish 'agháadi 'adaat'éi yéé dah yikahígíí 'álah silíí'go yich'í' haadzíí jini. Naabeehó bitahgóo yá'át'ée' hgo nda'aztiin dooleetígíí nihił deídóohkił yidíiniid. Naat'áanii Néézjí tooh nínigíí dó' yee yich'í' haadzíí'. Naabeehó bikéyah bikáa'gi kéyah bikáa' k'éeda'dilghéhiigíí náhásdzo hayázhí gholghéhiigíí t'áa naadiin tsots'idi miil dóo ba'aan hastq'qdi neeznádiinigo (27,600) haz'q. Díí ndahasdzooígíí neeznádiin dóo ba'aan neeznáadi miilgo (110,000) haz'q Naabeehó yikáa' k'éeda'didléeh biniighe bá 'ahoolyaago Naabeehó t'áa yíl'áa nt'ée' dóo díí Na'nizhoozhí haz'ánigíí t'áa 'iighisíí bá yá'át'ée' dooleet yidíiniid.

Naabeehó dine'é t'áadoo le'é t'óo daníl'ínigíí'ehgo baa ntsáhakeesígíí 'éi doodago díí Bilagáana United States yi-

TEXAS-DI 'AYOO DEESDOI LA NI JINI ALLAN NEESK'AHII

Allan Neesk'ahii Jr. 'ániid siláago yitah níyá jini. 'Áko 'éi Tóta'dóo naaltsoos hane' bee hahinidéhígíí (Farmington Times Hustler) yich'í' naaltsoos 'áyiilaa lá jini. Texas hoolghéedi 'ayóo deesdoi lá dóo Naat'áanii Néezdi shighan yéé t'éiyá 'at'ají' baa ntséskees ní jini. Tóta'di bił da'íiníshta' yéé shíí yá'át'ée' h ndaakai ní jini. Díí 'ashkii 'éi k'ad Kelly Field, San Antonio, Texas hoolghéedi naaghá jini.

PVT. GEO. T. DAN MARINES DEE' NADZA

Bini'ant'q'ats'ózi ndízidéé náhás-t'éits'adahgóo yookáałgo Bááh Díilid hoolghéedi Naabeehó 'ashkii George T. Dan gholghéé léi' siláago Marines deit'nínidéé' nádza jini. Guam dóo China hoolghéegóo 'atah naazbaa' jini. T'áadoo siláago 'atah yileeh yéedq'q' t'éiyá Ts'íhootso hoolghéedi 'ólta' nt'ée' jini. Hanáashghíí'go 'índa náá'íniíłta' ní.

JJ'OLTA' LA' 'AA 'ANDAALYAA

Denihootsodi 'ólta'ígi t'éiyá kin 'at'chíní yii' danijahígíí naaki 'ályaa. 'At'chíní t'áa 'ákwii kéedahat'ínigíí has-tq'q' béedááhaaígíí dóo táats'áadah béedááhiji' nihool'áago t'áa 'ákwii danijah dóo t'áa 'ákwii da'ayq'qgo da'ólta' dooleet jini. Diné t'áa 'ákwii kéedahat'ínigíí 'atdó' tó dóo 'azee' da yiniighe ndaakah dooleet doodaii' sánii ní-deeshkał danízinígíí dó' yiniighe ndaakah dooleet, t'áadoo le'é 'ándeeshdlííł danohsinígíí da.

Be'ek'id Baa 'Ahoodzánídi dóo Naatsis'áandi 'ólta'ígíí t'éiyá kin 'at'chíní yii' danijah dooleetígíí 'ádaalne'. T'áa Bíích'íidiidi dóo T'iistsoh Sikaad Tséta'di dóo Kin Łigaidi dóo Shq'q'tóhídi dóo Be'ek'id Hóteelídi da'ólta'ígíí t'ah doo 'q'q' 'ánadaalneeh da.

Kóhoot'éedq'q' nihitahgóo jí da'ólta'ígíí táats'áadahgo doo da'ólta' da nt'ée'. Jó 'éi: Tséch'ízhídi (Rough Rock), Be'ek'id Halgaidi (Lake Valley), Kinteeldi (Pueblo Pintado), Tółánídi (Tolani Lake), T'áa Bíích'íidiidi (Aneth), Bit'áah Bito'di (Beclabito), T'iistsoh Sikaad Tséta'di (Burnham's), Tsé Ná-hádzohídi (Twin Lakes), K'ai' Bii' Tóodi (Kaibeto), Téé'ndéehdi (Kayenta), Kin Łigaidi (Moenave), Shq'q'tóhídi (Shonto), Be'ek'id Hóteelídi (Mariano Lake).

NAABEEHO BEESO BAA DAHINIDE- HEE BITS'AA' T'AA' NDEESKID

Naat'áanii t'áałá'í J. M. Stewart dóo 'ólta' binant'a'í G. A. Boyce 'ánigo nináháhahji' Naabeehó dine'é neeznáadi miil ntsaaiígíí bíighahgo béeso náadayíłbiih nt'ée' 'anaa' baa na'al-deeh yéedq'q'. 'Anaa' bik'i 'adeesdee' dóo t'áa díidi miil ntsaaiígíí bíighahgo náadayíłbiih silíí'. Naabeehó diné dóo 'asdzání da táadi miil dóo ba'aan hastq'qdi neeznáadiin yilt'éego siláago 'atah daníłíí nt'ée', dóo Naabeehó lq'í danízaadgóo ndaashnish. Siláago tahdée' béeso ninádahajeehígíí beego dóo nda'anishígíí beego Naabeehó dine'é t'áa yíl'áa nt'ée' neeznáadi miil bíighahgo béeso baa dahinidéeh nt'ée' nináháhahji'. 'Anaa' bik'i 'adeesdee' dóo siláago lq'í nináhaaskai dóo nda'anish yéegóo naanish 'adaasdíidígíí beego k'ad nináháhahji' Naabeehó t'áa díidi miil ntsaaiígíí bíighahgo baa dahinidéeh silíí', jó 'áko t'áałá'í sizínigíí nináháhahji' tseebídiin béeso baa dahinidéeh nahalin. Bilagáana 'ákót'éego bá níl'íigo t'éiyá t'áałá'í sizínigíí nináháhahji' tseebídi neeznáadiin dóo ba'aan hastq'qdiin dóo ba'aan t'áałá'í béeso bíighahgo baa dahinidéeh.

'IHOO'AAH SILÁAGO 'ATAH DAAZLÍ'ĒĒ YÁ 'ASHJA'IILAA

Don May

Biniighé 'ihoo'aahii.

Naabeehó dine'é bikéyahígíí bi'oh 'aníłtso dóó t'áadoo le'é kéyah bits'áq- dóó hólónii yá'át'éehgo bee 'iináa dooleełgíí dó' t'áa bi'oh neel'áqgo biniinaa lq'í baa dahojooaba'igo kéedahat'í. Naabeehó dine'é naaltsoos dóó Bilagáana bizaad yééhósingó t'éiyá dóó naanish ts'ídá ła' yééhósingó t'éiyá danízaadgóó naanish dahólónígíí yíneel'áq dooleeł. 'Azhq' t'áa Naabeehó bináhásdzooígíí t'éiyá yikáá' naagháa dooleeł ndi 'ihoo'aahígíí bá yá'át'ééh. 'Éí bq' Naabeehó siláago 'atah dasoolí'ígíí nihá bik'é 'azláago 'ihoo'aah nihich'í' bí'oolkq- hígíí t'áa 'ákódaat'éehgo t'éiyá yá'a- t'ééh.

Hái 'ihoo'aah bich'í' 'ashja'óhsin?

Naabeehó dóó Bilagáana da diné dóó 'asdzání danlínígíí t'áa 'altso táa' ndeezid dóó deigo hodees'áago siláago 'atah daazl'í'ĒĒ, 'áádóó yá'át'éehgo hwéeda'iisnii' yéé t'áa 'ájíłtso 'ihoo'aah hach'í' 'q' 'át'é. Veterans Administration gholghéedéé' béeso bá sinilgo yik'é da'ólta'. 'Áko ndi Veterans Administration dóó Indian Service deiłnínígíí t'éiyá doo 'ahidéet'i' da.

Naabeehó díkwilt'é bika' o'oolghod?

Tségháhoodzánídi 'ólta' bá hoo-ghaní góne' diné siláago 'atah daazl'í'ĒĒ 'ihwiidooł'áatgi bee bika' 'anda'algho'. Dóó t'áa 'ákóne'e da'ólta'ígíí dóó bida- hoo'aahii bina'idíkidgo bééhó- zin. Dóó t'áa 'ákóne' naaltsoos há hadadilne', dóó béeso nishó- hoot'eehgi bee 'it hane'. Díish- jígíí Naabeehó siláago daazl'í- ĒĒ neeznádiin dóó ba'aan tsos- ts'idiin dóó ba'aan hastq'q' 'ákó- t'éego bika' o'oolghod.

Ha'at'íí 'éí bídahoo'aah?

Siláago 'atah daazl'í'ĒĒ kwii bika' o'oolghodígíí yidawiidooł- 'áatgi haa shíí néelq'q' ch'ídayiiz- 'q. ła' t'óó naaltsoos ghólta' dóó 'ak'e'alchígi bíhwiideesh'áat daaní. ła' College gholghéego bidziilgo 'idahoo'aahgóó 'ada- haaskai. Lq'í t'éiyá High School dayólta'. ła' chidí 'ándaal'ínígíí yidahooł'aah. ła' t'éiyá bidziil- go da'íłta'ii binaanish danlínii (Business Administration) yida- hooł'aah. ła' 'éí naaltsoos 'a- daal'íigi (Clerical work) dóó tsin- niheeshjii' binda'anishgi (Car- pentry) dóó ła' 'atsinilt'ish bin- da'anishgi (Electricity) dóó "Power Plant Operation" deiłnín- ígíí da ła' yidahooł'aah. ła' t'éi-

yá bá 'ólta'í dadooleeł yiniighé 'idahooł- 'aah. 'Áádóó ła' "Arts and Crafts" dóó "Radio, Engineering, Nursing, Weld- ing, Forestry, Agriculture dóó Printing" deiłnínígíí yidahooł'aah.

Haa yit'éego 'ólta' há shóot'eeh?

Naabeehó t'áa háiida siláago 'atah nilíí nt'ĒĒ'ii. 'íídeeshtah nízínígíí Naat'áanii J. M. Stewart gholghééhígíí yich'í' naaltsoos 'iidoolíł. Naaltsoos doo bééhojisin dago t'éiyá t'áa hó Tsé- gháhoodzánídi Naat'áanii baazhdoo- gáat. Jó 'áádóó 'éí Dr. George A. Boyce baa náahonít'i', 'éí 'ólta' bee bíhólnííh. 'Éí 'índa bíhwiizhdooł'áatgi dóó há yá'a- t'éehii dóó háadi da 'ólta' shíí 'áadi 'íi- díłtah hodi'doo'niit. 'Áádóó t'áa t'q- góó na'idíkid. 'íídeeshtah jinízingo biniighé jiníyáago házhi' 'ál'íih, ha- béesht'q'hi dó', siláagodi jiníyáhq'q'q' ha-number yéé dó' 'índa naaltsoos haa nináhájeehgi dó' bínahódídookił. 'As- dzání hwee hólq'q' 'éí dó' bina'idíkid. 'Áádóó bíhwiizhdooł'áatgi dó' bee 'ádaa hozhdoolnih. 'Ajíłta'q'q' di dóó 'á- kwii yígíí yíłta' jiníigo dó' 'ádaa hozh- doolnih, 'áádóó Veterans Administra- tion deiłnínígíí 'íídeeshtah jiníigo bi- niighé njiyáhq'q' dó' bínahódídookił. 'Íizhdóotahígíí biniighé Veterans Ad- ministration t'áa 'íídq'q' bich'í' njiyáago

'áadi 'áho'doo'niid yéé dó' baa hozh- doolnih. Siláago 'atah jílínéedq'q' hq'q' dahoo'a' dóó bik'é hach'í' na'ilghéhígíí dó' bina'idíkid. Bíhwiizhdooł'áatgi doo bééhózin dago Tségháhoodzánígi 'ólta' binant'a'í nilínígíí yee hoł hodoolnih, dóó t'áadoo le'é bíhwiideesh'áat jinízingo dó' díí bídahoo'aahgo da'ólta'ígíí bee hoł hodoonih.

NAABEEHO BIK'IS T'OO 'AHAYOI

'Adahwiis'áagóó Bilagáana kéeda- hat'ínígíí lq'í díí Naabeehó dine'é bee bich'í' 'ándahazt'i'ii bił béedahózin dóó bika' 'ajólghed danízin.

Bilagáana National Fellowship of Indian Workers daolghéego yee dah yi- kahígíí Naabeehó dine'é 'ólta' yá dayó- keedgo naaltsoos hadeidiilaa, dóó Wáa- shindoongóó 'adeiz'ah. Dóó Bilagáana díkwíigo shíí dah náanáákah t'áa 'ákó- t'éego naaltsoos Naabeehó dine'é yá 'adayiiznil. Jó 'áko Wáashindoondóó beehaz'áanii 'adeił'ínígíí dóó United States bikáa' kéedahojit'ínígíí t'áa 'ájíł- tso hoł bééhózin dooleeł biniighé. Na- tional Fellowship of Indian Workers da- olghéhígíí t'éiyá kódaanígo Wáashin- doongóó naaltsoos 'adeiz'ah.

Naabeehó bikéyah bikáa'gi 'átchíní 'ashdla'áadahdi miil yil- t'éego 'ólta' bá 'ádin.

Dóó kin bii' da'ólta'ígíí ła' 'anáadadoolniit yéé doodaii' k'ad naazniligíí t'óó hasht'e nínadaal- 'íihgo dóó 'atiin hasht'e dahólzingo 'átchíní lq'í da'ólta' dooleeł bi- niighé Wáashindoondéé' béeso lq'ígo niná'nił dooleeł yéé doo 'ádajit'íí da.

Dóó díí Naabeehó dine'é naaltsoos doo yéedahósínígíí bi- niinaa dóó 'ólta' bi'oh neel'ánígíí biniinaa diné díí kéyah yikáá' kéedahat'ínígíí dóó 'índa 'éé' neishoodii danlínígíí t'áa 'íighisíí bida'diit'á silíí k'ad.

Nihikéyah bikáa'gi t'áa ni- náháhááh bik'eh diné neezná- diin dóó ba'aan 'ashdladiindi miil yilt'éego tóód naatdzid ghol- ghéii ndabiltseedígíí t'áa bidí- dóotniitgo haz'q.

Naabeehó dine'é bizaad t'áadoo yee 'ak'eda'at'chíhí t'óó yee yádaat'igo t'óó 'ahayói náa- hai. K'ad naaltsoos díkwíí shíí Naabeehó bizaad bee bik'ida'- ashchíigo 'ályaa.

Administration Building
The United States Indian School, Phoenix, Arizona

'Ahhínígo dóo t'áá 'anázh'niidííh bik'eh tá'ánízdígíisígíí 'éí t'áá 'ánóltso nihił béeedahózin. Tá'ánízdígíisgo t'éiyá ch'osh doo yit'íiníi 'qgh dahoyooł'aatíi gholghéii nahgóó 'át'ííh, háálá doo tá'ánízdígíisgóó 'éí bił 'ajighííh.

Díí kwii na'ashch'q'q'ígíí danół'í. 'Éí 'ál'jigi bee nihił hashne'.

'Átsé tsin nineezii bá 'ajitsih, jó 'éí hooghan t'óo'gi tsiniígíí deigo has-táqadi 'adées'eez bíghahgo.

Bílatahgi tsin niheeshjii' naaniigo dah jitííh; díí tsin niheeshjii'ígíí dó' bí-látahgi 'áhoołts'íísigo 'o'ooch'íizhgo háálá 'akó'q'q' t'óół haazt'i' dooleet bi-niighé.

Ghóyahgo tsin niheeshjii' 'a' naa-niigo dah náánástá 'éí t'éiyá naaki dóo 'a'nií'go 'adées'eezgi 'ánílnééz dóo naa-niigo t'ááłáhádi 'adées'eez. Díí tsin niheeshjii'ígíí biyaadéé' tsin niheeshjii'

nááná'á' 'ádaałts'óózigo naaniigo dah naaztáq dóo bił 'ada'askaal.

Tsin 'íí'áhígíí 'a' tsin niheeshjii' 'áłts'íísigo bik'iji' bił 'anáá'oolkaal, 'á-ko díí tsin niheeshjii' naaniigo dah sitá-nígíí bikáá' dah sitáq 'teh, dóo nini'áhí-gi dó' tsin niheeshjii' bá 'íí'áh, 'áko t'áá 'ałtso naaniigo bik'i dah sitá yileeh.

Díí tsin niheeshjii' naaniigo dah si-tánígíí bikáa'gi tsin niheeshjii' 'áłts'óó-zígíí dóo nineezígíí bikáá' dah náánás-tá 'éí 'ajii' t'áá ch'éé'áago 'éí bee 'adí-t'oodí bikáá' dah ná'nił.

'Áádóó ghódahdée' tó bee naaká-hi t'óół bidíit'i'go dah naalch'q'q'igo 'á-jiił'ííh; jó 'éí dei ndídlooh biniighé dóo nish'náájigo 'it' 'adaalkaaki bá 'íí'áago 'áaji' bée'át'óóh.

'Áádóó t'áá bíhólníhígíí tálághosh biih ná'táhígíí 'ájiił'ííhgo 'ałdó' tsin niheeshjii' niteelgo naaniigo dah sitánígíí bikáá' dah ji'ááh.

Tó bee naakáhi tó bee dah sikání-gíí 'ałdó' bidaní'dít'áahgo doodaii' bi-daní'díłbałgo 'ájiił'ííh.

Tóhígíí t'áá 'áaji' ghódahgo dahi-dédlo'go 'áko doo yajiiikaah da, dóo ndaaldlooshii doo hats'áq' deidláq da.

'Áłchíní tá'adadigisgo t'éiyá t'áá hojiiyáanii 'a' 'áłchíní bá tó hadáájíłóoh go yá'át'ééh.

'Ółta'di t'éiyá 'áłchíní t'áá 'anda'-niidííh bik'eh bíla' táádiigisgo yídahooł-'aah. Díí t'óo'di bikáá' tá'ándazdi-gisígíí yá'át'ééh dóo 'áko 'áłchíní 'ółta'-di yídahooł'á'q'q' doo yaa dayoonéeh da.

Bikáá' tá'adazdigisígíí 'ałtso 'ájiił-'ííhgo díí naaltsoos bikáa'gi 'át'ée 'teh.

THE NAVAHO ALPHABET

The Navaho letters always have the same sounds as they have in the words which are

given here as examples. If you learn the sound of the letter in the example, then you will know how it sounds in any other word.

(a) gah, rabbit.	(ao) daolghé, they're called.	(t) tin, ice.
(aa) saad, word.	(aoo) 'aoo', yes.	(w) 'awéé', baby.
(q) sá, old age.	(oi) deesdoi, it is hot.	(x) yiyiisxí, he killed him.
(qq) naadqá, corn.	(b) bááh, bread.	(y) yas, snow.
(e) dibé, sheep.	(ch) chidí, automobile.	(z) biziiz, his belt.
(ee) 'azee', medicine.	(d) diné, man; person.	(') ba'áán, his hole.
(e) doohes, it will itch.	(g) gah, rabbit.	'e'e'aah, west.
(ee) 'áádéé', from there.	(gh) 'aghaa', wool; fur.	bító', his water.
(i) shí, I.	bighoo', his teeth.	(ch') ch'il, plant.
(ii) díí, this.	bighid, his chest.	(k') k'ad, now.
(j) shí, summer.	bighe', his son.	(t') t'iis, cottonwood.
(ji) díí, four.	(h) bááh, bread.	(dz) dził, mountain.
(o) tó, water.	hai, winter.	(dl) dlóó', prairie dog.
(oo) tooh, body of water.	(j) jí, day.	(sh) shishish, it stung me.
(q) sá, star.	(k) kin, house.	(ts) tsin, wood.
(qq) dlóó', prairie dog.	(l) lq'í, many.	(ts') ts'in, bone.
(ai) hai, winter.	(ł) łá, much; many.	(tł) tłah, ointment.
(aai) shínaai, my brother.	(m) ma'ii, coyote.	(tł') tł'oh, grass.
(ei) 'éí, that; that one.	(n) ni, you.	(zh) shizhé'é, my father.
(eii) 'eii, that; that one.	(s) sis, belt.	bízhi', his name.

When there is a little mark above the letter, then your voice goes up on that sound. Say the first word and then the second of those which are given below.

ni, you ní, he says.
'azee', medicine 'azéé', mouth.
nił, he is nił, you are.
doo, not dóo, and.

MA'II DOO GALBAHI

Galbáhi ma'ii ndilchq'go dayiit-tsá. Hazhó'ó ndadeest'íí'go 'índa "Ma'-ii, Ma'ii!" daanigo yich'í' hadadeesh-ghaazh. Ma'ii bich'í' ch'ideeldlo'go 'ání jiní, "Haalá 'áhoodzaa, sik'is yá-zhí daneesk'áhígíishq' haa daat'é?"

'a' galbáhi hazhó'ógo 'ání jiní, "Haa'ishq' ma'ii bida'didiidloh. Gah bikági 'a' ndadidiiltsos, dóo tsé bii' hadidoolbiił, 'áko yich'í' dah didool-ghołgo bighoo' yee neidoołtsit."

Ma'ii 'a'lná hanádaahgo nleí gal-báhi yázhí daneesk'áhígíishq' 'ayóo daalkan nizin jiní. Gah 'a' 'ayóo dil-gho' léi' bich'í' ch'élghod jiní. Ma'ii "Hágo," ní jiní.

Galbáhi 'éí 'ání jiní, "Doodahéi! Nizéé' hatsoh dóo 'éí nighoo' bik'i ya-dazdiidínígíí bee naa 'ayahooshli."

Ma'ii galbáhi yéé yich'í' dah diil-ghod jiní. Galbáhi tsék'iz góne' 'eel-ghodgo ma'ii yéé 'éí tsé yik'áq' yilghod-go bíchííh yíyíit'ood jiní. Ma'ii yéé ná-t'áq' 'anáátłizhgo gah léi' t'óół bee dah hidéch'áq'go yiyiit'sá jiní. Ma'ii gah dah hidéch'áq'go yich'í' dah diilghod jiní. Galbáhi t'óół deideests'q'q'go ma'ii 'asiih jiní. Gah yázhí t'óół ndeidiłts'q'-go hónáasii' ma'ii k'asdáq' tsí'deeyá jiní.

Galbáhi háahgóoshíí dloh nábí-gáq' jiní. Hodíina'go gahq' ná't'áq' háádeesdlo' jiní. 'Áko gahq' yilghoł nahalingo 'adayiilaa jiní. 'Áko gahq' tsétahdée' ch'idayiisxan jiní. 'Éí ma'ii yiyiit'sá jiní. Nahaskáá' sitíigo yaa nii-'na' jiní. Ts'ídá yich'í' dah diilghodgo galbáhi t'óół náadeideests'q'q' jiní. "Ma'ii! Ma'ii! Díí doo yá'áshq' da!" daanigo dadilghosh.

Gah yázhí díí táadi 'ákóndayii-dlaa jiní. Díídi 'azli'go gah t'óół bidii-t'i' yéé t'áá 'ákóq' ndeistí jiní. 'Áko díí ma'ii yaa nii'na' jiní. 'Áko 'índa t'áá bizááká yich'í' dah diilghod jiní. Gahq' yiniííłhaz dóo yí'nii'aal jiní. Tsé gah bikági bii' shijaa' yéé yiniííłhazgo bi-ghoo' 'ałtso neistseed jiní. Gah bikáa-dée' dah naháaztáq'go háahgóoshíí 'andaadlohgo 'adaani' jiní, "Nighoo' yéé 'ałtso 'adin doots'ídí! K'ad shíí da-díłtsa'ł nighoo' 'adingo biniinaa.

"Dooda! Dooda! Doo t'áá k'ad da-sétsáq' da! Hool'áagóó ts'ídá doo nihaa nínáádeesht'ííł da," níigo ma'ii dil-ghoshgo yicha jiní.

Galbáhi 'adaani' jiní, "Dooda! Ni-zaad doo yá'áshq' da. Doo noodlání da. Dasínítsáq'go yá'át'ééh."

'Áádóó ma'ii neeztí jiní, bi'niitsá nahalingo. Náhidemááz dóo bitsoo' háádeél jiní. Háacha dóo 'áko 'índa daaztsá nahalingo k'ihineezdeél jiní.

* * * * *

Sq' ndeiltkaahígíí sq' daat'ínígíí k'ad t'áá 'ałtso yízhí yá 'adayiilaa jiní.